

DOI 10.36074/logos-26.05.2023.085

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ

ORCID ID: 0000-0002-5145-3689

Кравченко О.Л.

канд. пед. наук, ст. викладач кафедри хімії та методики її навчання
Криворізький державний педагогічний університет

УКРАЇНА

Радикальні зміни у різних сферах сучасного життя та наукової думки обумовлюють необхідність удосконалення та інноваційних змін освітнього середовища. Тенденції ринку праці також визначають нові вимоги до рівня компетентності, конкурентоспроможності та мобільності майбутніх фахівців. Саме тому, вибір стратегії розвитку й вдосконалення системи освіти має відображати шляхи взаємодії державних установ та навчальних закладів з суб'єктами господарювання, представниками бізнесу, працедавцями [11, с. 52].

Перед вищою школою постають завдання підвищення рівня підготовки та компетентності фахівців для різних галузей народного господарства, забезпечення відповідності рівня знань та вмінь випускників освітніх установ запитам ринку праці та викликам сьогодення [8, с. 6], посилення практичної спрямованості навчання [1, с. 107]. Нині, підготовка фахівців харчової галузі здебільшого зорієнтована на запити абітурієнтів та їх батьків, а не на потреби економічного сектору й вимоги працедавців. Разом з тим, незбалансованість попиту та пропозиції на ринку праці спричиняє затребуваність одних професій та нестачу кадрів серед представників інших [9, с. 91].

З огляду на це особливої актуальності набуває дуальна освіта - практико-орієнтована форма організації навчального процесу, що передбачає узгоджену взаємодію освітньої та виробничої сфер з підготовки висококваліфікованих фахівців певного профілю [17, с. 95].

Варто погодитись з думкою К. Яковенко, яка вважає дуальну освіту однією з найефективніших освітніх форм підготовки спеціалістів [15, с. 207].

Особливістю дуальної форми здобуття освіти (далі – ДФЗО) є чергування періодів теоретичного навчання (у закладі освіти під керівництвом педагога) з довготривалою виробничою практикою чи практичним навчанням студентів на виробництві [5]. Освітній процес організовано в такий спосіб, що майбутній фахівець спочатку отримує базові теоретичні знання (у навчальному закладі), а потім практикується на дуальному підприємстві та виконує діяльність за обраною спеціальністю [13, с. 27].

Проведений аналіз педагогічних досліджень з проблем дуальної освіти та вивчення досвіду її успішного функціонування у багатьох країнах Європи (Германія, Франція, Венгрія, Польща, Швеція, Бельгія, Австрія, Фінляндія), дає підстави стверджувати, що відмінність ДФЗО від інших освітніх систем полягає у: спрямованості навчального процесу на формування практичних вмінь, навичок, здібностей студентів, що позитивно впливає на якість та ефективність їх підготовки; посиленні соціального партнерства бізнесу, вищої освіти, органів державного управління й майбутніх фахівців; залучення до підготовки спеціалістів й оцінювання рівня їх навчальних досягнень незалежних експертів, з підприємств.

До переваг ДФЗО сучасні педагоги, науковці відносять:

- поєднання теоретичних знань студентів з практичними вміннями і навичками, здобутими в умовах сучасного виробництва [14, с. 20];
- підвищення якості підготовки фахівців із урахуванням вимог роботодавців у межах нових організаційно-відмінних форм навчання [3, с. 10];
- активну співпрацю роботодавців та навчальних закладів у процесі підготовки майбутніх фахівців (участь в організації виробничого навчання, у розробці освітніх програм та удосконаленні процесу оцінювання рівня навчальних досягнень студентів, процедурі відбору здобувачів освіти на навчання за дуальною освітою, працевлаштуванні випускників відразу по закінченню навчання, закріпленні на робочих місцях) [16, с. 95];
- переорієнтування цілей та завдань навчальних закладів на професійний розвиток майбутніх фахівців [6, с. 53];
- забезпечення професійної адаптації, ефективної підготовки до трудової діяльності «без неминучого для інших форм навчання стресу» [2, с. 30], професійне самовизначення випускників закладів освіти [4, с. 88].
- підготовку здобувачів освіти в умовах сучасного виробництва з урахуванням інноваційних технологічних змін [7, с. 9];
- розвиток особистості в умовах диференційованого навчання [10, с. 84].

Дуальна освіта дозволяє корегувати теоретичні знання здобувачів освіти для формування їх професійної компетентності, розкриває зв'язки теорії з практичною діяльністю фахівців харчової галузі. Серед завдань цієї освітньої форми варто відзначити: інтеграцію теоретичної та професійно-практичної складової навчання; відтворення виробничих процесів, динаміки виробництва, соціального змісту професії; оптимальне співвідношення навчальних методів, прийомів, технологій підготовки фахівців для вирішення навчальних та виробничих завдань [16, с. 95].

Реалізація завдань ДФЗО забезпечується науковими підходами (компетентнісним, особистісно-орієнтованим, системним, діяльнісним, технологічним, міждисциплінарним) з урахуванням дидактичних принципів (загальнодидактичних та специфічних).

Основними загально-дидактичними принципами дуального навчання, що визначають його цілі, зміст, особливості й методику організації, а також сприяють формуванню готовності майбутнього фахівця з технології харчування до професійної діяльності вважаємо: принципи систематичності, послідовності, науковості, доступності, самостійності та активності, взаємозв'язку навчання та життя, встановлення міжпредметних зв'язків, міждисциплінарності, проблемності, цілеспрямованості. Серед специфічних принципів ДФЗО виокремлюємо такі: інтегративності, нормативності та відкритості освітніх перспектив, педагогічного оптимізму, пріоритетності, креативності та професійної мобільності.

Охарактеризуємо кожний з визначених принципів. Так, принцип систематичності передбачає: дотримання наступності теоретичної та практичної складових освітнього процесу, певний порядок у вивченні тем, розділів, модулів дисциплін; встановлення логічних взаємозв'язків між формами, методами та засобами навчання майбутніх фахівців з технології харчування; планомірну організацію та проектування навчання на базі суб'єкта господарювання. Принцип науковості полягає у підвищенні наукового потенціалу програмного матеріалу, забезпеченні його відповідності сучасній науковій думці; розкритті причинно-наслідкових зв'язків між явищами, процесами, подіями; впровадженні в освітній процес науково перевірені знання, що відповідають сучасному рівню розвитку науки й виробництва; виявленні та

посиленні наукового потенціалу студентів, формуванні критичного мислення здобувачів освіти до хибної або недостовірної інформації. Принцип доступності встановлює відповідність змісту навчального матеріалу пізнавальним можливостям майбутніх фахівців, що позитивно впливає на формування їх професійної компетентності; забезпечує доступність форм, методів, засобів, технологій дуальної освіти, диференціацію навчальної інформації між двома суб'єктами надання освітніх послуг (закладом освіти та дуальним підприємством) [12].

Принцип самостійності та активності здобувачів освіти під час дуального навчання реалізує умови для оптимального прояву пізнавальної та творчої активності майбутніх фахівців у процесі формування професійних компетенцій та застосування їх під час довготривалої виробничої практики. Реалізація цього принципу ДФЗО забезпечується шляхом максимального включення студентів у виробничий процес на дуальному підприємстві [12].

Принцип послідовності передбачає встановлення міжпредметних зв'язків при вивченні окремих тем, розділів, навчальних дисциплін; регламентує фрагментарність навчального матеріалу; забезпечує використання логічних операцій (синтез, аналіз, порівняння, абстрагування, узагальнення, систематизація) для ефективного засвоєння навчального матеріалу, визначає порядок опрацювання та запам'ятовування окремих логічно пов'язаних блоків, етапів засвоєння знань на базі навчального закладу та суб'єктів господарювання [12].

Принцип взаємозв'язку навчання та життя встановлює причинно-наслідковий зв'язок між навчанням та практичною діяльністю майбутніх фахівців з технології харчування, забезпечує корегування окремих компетенцій відповідно до вимог сучасного виробництва. Принцип міждисциплінарності - визначає необхідність взаємозв'язку між окремими дисциплінами в процесі реалізації ДФЗО. Принцип індивідуалізації навчання передбачає врахування індивідуально-психологічних особливостей здобувачів освіти для забезпечення успішного засвоєння програмних компетенцій [12].

Принцип проблемності навчання передбачає розв'язання питань та ситуацій (навчальних, що виникають в результаті спільної діяльності здобувача освіти та викладача; виробничих, що відбуваються на дуальному підприємстві, при вирішенні професійних завдань, реалізації функцій чи обов'язків діяльності). Принцип цілеспрямованості забезпечує єдність теоретичної та практичної складових освітнього процесу; розподіл навчальних завдань та функцій щодо підготовки майбутніх фахівців харчової галузі між освітніми суб'єктами (навчальним закладом та підприємством) [12].

Серед специфічних дидактичних принципів, що сприяють формуванню готовності майбутніх фахівців з технології харчування до професійної діяльності за умов реалізації ДФЗО визначаємо: принцип інтегративності, що реалізується шляхом узагальнення та поєднання теоретичних знань з практичними вміннями та навичками в дуальному освітньому процесі. Принцип нормативності та відкритості освітніх перспектив, який гарантує можливість вільного набуття загальних та професійних компетенцій на базі навчального закладу та суб'єктів господарювання. Принцип професійної спрямованості навчання - реалізується шляхом посилення практичної складової навчання [12].

Принцип пріоритетності, який підкреслює необхідність та перспективність педагогічної уваги до реалізації дуальних програм при підготовці фахівців з технології харчування. Принцип педагогічного оптимізму, що ґрунтується на розвиткові інтелектуального потенціалу студентів, акцентує увагу на сприятливих умовах для дуальної підготовки майбутніх фахівців харчової галузі.

Принцип креативності, який передбачає створення сприятливих умов для творчого розвитку майбутніх фахівців з технології харчування, гарантує забезпечення атмосфери співробітництва, співтворчості при реалізації завдань ДФЗО. Принцип професійної мобільності обумовлює спрямованість змісту дуального освітнього процесу на формування професійних здібностей майбутніх фахівців з технології харчування; швидке удосконалення професійних умінь та навичок орієнтуватися в нових, незнайомих умовах [12].

Отже, узгодження змісту дуального освітнього процесу із загально-дидактичними та специфічними педагогічними принципами сприяє формуванню готовності майбутніх фахівців з технології харчування до професійної діяльності.

Список використаних джерел:

- [1] Амеліна С.М. (2010) Особливості дуальної системи вищої професійної освіти у навчальних закладах Німеччини : зб. наук. праць «Проблеми трудової і професійної підготовки», (15), 107–112.
- [2] Вем'ян В. & Тер-Ованес'ян В. (2015) Дуальна форма професійної освіти як умова ефективного рішення завдань модернізації освіти. *Психологія: реальність та перспективи* : зб. наук. Праць РДПУ, (5), 29–33.
- [3] Діденко О. (2014) Забезпечення якості професійної підготовки кваліфікованих робітників в ринкових умовах. *Професійно-технічна освіта*, (4), 9–12.
- [4] Дрозач М.І. (2008) Розвиток професійного навчання кадрів на виробництві в контексті зарубіжного досвіду. *Наука та інновації*, (4/3), 88–94.
- [5] Дуальна освіта. Вилучено з: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnichna-osvita/dualna-osvita>
- [6] Ковтун О. & Сидоренко С. (2018) Незалежне оцінювання якості освітніх послуг здобувачами вищої освіти: досвід та перспективи. *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія: Педагогіка. Психологія: зб. наук. пр. Київ, (1/12), 52–60.
- [7] Коверсун Н., Телевех Я. (2022) Нові виклики сьогодення: дуальна освіта. *Дуальна форма здобуття освіти: успіхи та проблеми*: матер. міжнародної наук.-практ. конференції (23 листопада 2022 р., Київ). (с. 8–9). Київ: Науково-методичний центр ВФПО.
- [8] Кокун О.М. (2012) *Психологія професійного становлення сучасного фахівця*: монографія. Київ: інформ.-аналіт. агенство, 200.
- [9] Коркуна О., Коркуна І., Цільник О. (2018) Сучасні процеси розвитку дуальної освіти: запорука стабільності кадрового потенціалу. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, (4), 90–94.
- [10] Кримчак Л.Ю. (2019) Система дуальної освіти як умова якісної підготовки конкурентоспроможних професіоналів на ринку праці України. *Інноваційна педагогіка*, (2), 83–86.
- [11] Кулалаєва Н.В. (2018) SWOT-аналіз упровадження елементів дуальної форми навчання в професійну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України*. Професійна педагогіка : зб. наук. пр, (15), 51–59.
- [12] Кузьмінський А.І. & Омеляненко В.Л. (2007) *Педагогіка*: підручник. Київ, 447.
- [13] Кушнірецька О.В. & Синюра-Ростун Н.Р. (2017) Особливості дуальної форми професійної підготовки кадрів у процесах освітньо-виробничої інтеграції. *Сучасний стан та пріоритети модернізації фінансово-економічної системи України*: матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених (23 листоп. 2017 р., Львів). (с. 27–30) Львів. торг.-екон. ун-т [та ін.].
- [14] Криськова С. (2018) Дуальна освіта. *Інформаційні моделі, системи та технології*: матеріали VI наук.-техн. конференції (Тернопіль, 12-13 грудня 2018 р.). (с. 20–24) Тернопіль: ПНТУ.
- [15] Яковенко К.В. (2016) Реалізація дуальної системи освіти в підготовці майбутніх фахівців з інформаційних технологій. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліт*: зб. наук. праць. Харків, (1), 205–213.
- [16] Яковчук О. (2020) Сутність, завдання та переваги розвитку дуальної освіти в Україні. *Materials of the XVI international research and practice conference «Modern scientific potential 2020»*, (1), 9–14.
- [17] Kravchenko O., Borisyuk I., Vakolia Z. & Tretyak O. (2020) Models of Introduction of Dual Professional Education. *International Journal of Higher Education*, (9/7), 94–106.